

ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ СОЦІОЛОГІЇ

УДК 316.42(075.8):303.43

Л. В. КАЛАШНІКОВА

МЕТОДОЛОГІЯ ТА МЕТОДИКА ОЦІНЮВАННЯ ІНТЕГРАЛЬНОГО ПОКАЗНИКА РІВНЯ БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ ОСОБИСТОСТІ: ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ПИТАННЯ

У статті схарактеризовано підходи до визначення рівня безпеки життєдіяльності особистості. Зокрема, увагу зосереджено на методиці оцінювання рівня безпеки О. Прохожева. Запропоновано окреслити можливості вимірювання об'єктивних показників засобами соціологічної науки в межах національних систем обліку й оцінити характер, особливості взаємодії потреб та інтересів соціальних систем завдяки введенню групи суб'єктивних показників. Авторське розуміння інтегрального показника рівня безпеки об'єднує сукупність об'єктивних і суб'єктивних показників.

Ключові слова: методологія, методика, рівень безпеки життєдіяльності, суб'єктивні/об'єктивні показники, вимірювання.

Життєво важливі інтереси як конкретної особистості, суспільства, так і держави в цілому знаходять своє відображення в державній політиці, яка реалізується для забезпечення стабільного функціонування та розвитку конкретних сфер життєдіяльності. Проте її ефективність цілком залежить від міри плинності внутрішнього й зовнішнього середовища, зокрема зміни інтенсивності впливу різних загроз безпеці соціального буття, які протидіють реалізації цих інтересів. Зважаючи на те, що саме безпека життєдіяльності є запорукою людського розвитку, перед науковцями постає надзвичайно складне завдання розробки методики оперативного діагностування рівня безпеки для своєчасної превенції загроз.

Аналіз наявних наукових напрацювань надав змогу виділити два основних напрями вирішення окресленої проблеми. Прихильники індикативного методу: А. Качинський [14; 15], С. Белай [3] та інші акцентують увагу на необхідності визначення порогових значень деякого набору соціально-економічних показників. Натомість друга група фахівців: Ю. Рак, О. Зачко [21], С. Айвазян [1], В. Бушуєв [4], Є. Головаха, Н. Паніна [6], М. Згуровський [9], С. Шевцова, Б. Ковальов [23], О. Шкарупа [24], О. Озерова [19], М. Жерновий [8], М. Зінченко [10], В. Ломакін, Р. Асадуллаєв, А. Кисиленко [16] – пропонує здійснювати моніторинг потенційних і явних загроз безпеці в конкретній сфері соціального буття. Як перший, так і другий підходи мають низку недоліків. Так, набір показників для оцінювання соціального розвитку, запропонованих у межах концепції порогових значень, подекуди немає жодного стосунку до проблем безпеки.

Крім того, ця методика орієнтована виключно на визначення допустимого порога погіршення реальної ситуації. Водночас представники другого підходу не зважають на той факт, що загрози існують незалежно від інтересів людей. Усунення зазначених недоліків можливе, з одного боку, завдяки використанню інтегральних показників безпеки, які будуть базуватися на окремих нормованих показниках, з іншого – за допомогою ранжування загроз безпеці й моніторингу їх кількісної оцінки з плином часу. Проте відкритим є питання кореляції між окремими індикаторами безпеки життєдіяльності людей.

Виходячи з актуальності та ступеня розробленості наукової теми, **метою статті** є окреслення проблем пошуку інтегрального показника вимірювання рівня безпеки життєдіяльності особистості, що передбачає синтез кількісних і якісних методів оцінювання потенційних та явних загроз безпечному функціонуванню, розвитку як конкретної особистості, соціальних груп, суспільства, так і держави в цілому.

Критикуючи концепцію порогових значень та теорію оцінювання загроз безпеці, О. Прохожев запропонував авторську методику оцінювання рівня безпеки, яка передбачає визначення життєво важливих інтересів особистості, суспільства, держави, а також потенційних і явних загроз, що перешкоджають їх задоволенню [18, с. 222–223].

У своїх працях він акцентує увагу на тому, що особистість, суспільство, регіон, держава мають безліч інтересів, серед яких доцільно виділити три провідні: рівень життя (дохід на одну особу; витрати на одну особу; середній рівень заробітної плати; частка витрат на харчування; частка витрат на оплату житла та комунальних послуг; середня кількість днів оплачуваної відпустки; тривалість робочого тижня; частка пенсіонерів у структурі населення; міграція; величина офіційного прожиткового мінімуму); якість життя (густота населення; кількість телефонів, легкових автомобілів на 1 тис. осіб; туристичні потоки; кількість бібліотек, музеїв; середня тривалість вільного часу; кількість лікарняних ліжок на 1 тис. осіб; частка витрат на освіту; очікувана тривалість життя; рівень народжуваності; частка газифікованих житлових будинків); гарантії конституційних прав (частка безробітних серед працездатного населення; кількість безхатченків; кількість звернень до керівництва країни з питань порушення конституційних прав; кількість звернень громадян до прокуратури; число постанов прокуратури щодо спростування протиправних рішень органів виконавчої влади; кількість звернень громадян до Верховного суду; кількість звернень громадян до Міжнародного суду); соціальна справедливість (різниця доходів бідних і багатих; різниця заробітної плати чоловіків та жінок; кількість громадян, що здобувають освіту за кордоном; кількість учнів; частка жінок у парламенті; частка жінок в органах державного управління; частка жінок у чисельності офіційно безробітних; різниця оплати праці за секторами й сферами життєдіяльності; частка непрацюючих пенсіонерів у загальній їх

кількості); стабільність життєдіяльності особистості та майнова безпека (кількість скоєних злочинів; кількість дорожньо-транспортних пригод; кількість пожеж; частка зайнятих осіб, що мають професійні захворювання; частка зайнятих осіб, що отримали виробничі травми; частка дитячої злочинності в загальній кількості злочинів; рівень смертності; рівень дитячої смертності; частка хворих у загальній кількості населення; частка осіб, які мають судимість; кількість розлучень) [18, с. 225].

Методика кількісного обчислення передбачає окремо оцінювання індексів благополуччя населення, інтересів стабільності й безпеки, їх подальше шкалювання та конструювання інтегральних індексів. Зазначені групи індексів прямо протилежні, адже задоволення інтересів благополуччя вимагає свого кількісного збільшення до максимуму, натомість інтереси стабільності й безпеки передбачають кількісне зменшення наявних показників до мінімуму [18, с. 278].

Методика оцінювання рівня безпеки, що запропонована О. Прохожевим, має низку недоліків. По-перше, параметрична система показників є необхідною, проте недостатньою для вичерпної оцінки рівня безпеки життєдіяльності. По-друге, подібне вимірювання інтегрального показника безпеки надає змогу фіксувати лише реальний стан об'єктів, натомість поза увагою дослідника залишаються коротко-, середньо- та довгострокові перспективи розвитку ситуації. А це, у свою чергу, унеможлиблює розробку ефективної системи заходів запобігання потенційним загрозам безпеці, прийняття належних управлінських рішень. Для вирішення першої проблеми необхідно визначити сутність соціальних категорій, покладених в основу цього підходу, та з'ясувати можливості їх вимірювання соціологічними засобами в межах національних систем обліку. Натомість для розв'язання другої доречно говорити про можливість взаємодії потреб та інтересів.

Фахівці Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України (С. Полякова, Л. Черенько) наголошують, що в сучасній практиці вітчизняних емпіричних досліджень виокремлюють два концептуальні підходи до визначення сутності поняття «рівень життя населення». У межах першого підходу під рівнем життя розуміють матеріальне становище населення (наявність доходу для задоволення життєвих потреб, забезпеченість рухомим та нерухомим майном). Натомість другий підхід передбачає синтез макроекономічних та мікроекономічних складових і базується на визнанні необхідності задоволення не лише життєво важливих потреб людини, а й створення умов для якісного життя та всебічного розвитку [22, с. 16–17]. Зважаючи на особливості сучасного етапу розвитку соціально-економічних процесів, використання першого підходу є некоректним, адже не завжди корелюють рівень матеріального добробуту й умови проживання, а наявний високий дохід не убезпечує від негативного впливу соціального середовища. Звісно, рівень доходів визначає можливості вибо-

ру стратегій життєдіяльності, проте інтереси сучасних людей значно ширші, ніж просто задоволення елементарних потреб, адже вони переймаються екологічними проблемами, активно висловлюють свою громадську позицію, прагнуть отримати вільний доступ до послуг, які надають різні об'єкти соціальної інфраструктури.

Дослідниця С. Полякова пропонує оцінювати рівень життя населення на основі багаторівневого аналізу, що передбачає вивчення матеріального становища (доходи, витрати, показники споживання, майнові характеристики) й умов проживання населення (забезпеченість житлом, його якісні характеристики, рівень розвитку та доступності закладів соціальної інфраструктури), а також стану соціального середовища (демографічні показники, розвиток ринку праці, економічні умови життєдіяльності, рівень суспільної безпеки, поширеність соціальних хвороб) [22, с. 27–47]. Беззаперечно, з погляду оцінки загроз безпеці життєдіяльності, найцікавішим є останній блок показників, адже фіксація стану соціальної напруги через виявлення критичних точок у соціальному середовищі надає змогу оцінити явні небезпеки розвитку суспільства в цілому.

Визначаючи відмінності між категоріями «рівень життя» і «якість життя», І. Дзюба зауважує, що перша з них пов'язана з економічними показниками життєдіяльності людей, а саме із задоволенням їх фізичних та духовних потреб, натомість друга – значно з більшим переліком питань, являючи собою інтегральний показник умов соціального буття [7].

На думку С. Айвазяна, який є автором однієї з перших фундаментальних методик оцінювання якості життя населення, інтегральний показник якості життя повинен засновуватися на оцінках якості населення (рівень фізичного здоров'я, здатність до відтворення, шлюбність/розлучуваність, освіченість, духовна культура тощо), рівня його благополуччя, розвиненості соціальної сфери, стану екології й наявності природно-кліматичних умов [1, с. 15–18].

Зосереджуючи увагу на необхідності відображення в інтегральному показнику якості життя населення індивідуальних характеристик життя й ступеня задоволення комплексу потреб та інтересів, О. Озерова пропонує оцінювати такі субпоказники, як: якість життя (народжуваність, розлучуваність, сирітство, безробіття, захворюваність, інвалідність); благополуччя населення (прожитковий мінімум, купівельна спроможність, забезпеченість житлом, можливість заощаджувати); якість трудового життя (зайнятість, тривалість пошуку роботи, виробничий травматизм); якість соціальної сфери (статистика освіти, охорони здоров'я, дозвілля, туризму, транспортного сполучення); якість безпеки життєдіяльності (злочинність, дорожньо-транспортні пригоди тощо) [19]. Натомість В. Безязичний і Є. Шилов запропонували оцінювати ще і якість продукції та послуг, а також аналізувати стан забезпечення конституційних прав людини [2].

На думку Е. Лібанової, О. Гладуна, Л. Лісогор, об'єктивний підхід до оцінювання якості життя передбачає визначення якості соціального й фізичного середовища, де люди реалізують свої потреби, тоді як суб'єктивна парадигма зосереджує увагу на вивченні індивідуального сприйняття індивідом якості життя (самопочуття, задоволеність життям, відчуття щастя). Ці підходи реалізуються на глобальному (міжнародні порівняння показників функціонування та розвитку різних країн світу) або локальному (у межах діяльності конкретної країни для прийняття управлінських рішень щодо соціально-економічного розвитку з урахуванням запитів і потреб населення) рівнях [5, с. 9–11].

У сучасній міжнародній практиці існує низка методик вимірювання якості життя, більшість із яких заснована на оцінюванні національного доходу на одну особу населення, рівня доходів та їх розподілу в соціумі, рівня споживання товарів і послуг, рівня зайнятості, умов праці, організації побуту, дозвілля тощо. Національна система оцінювання якості життя до 2012 р. передбачала вимірювання індексу людського розвитку ПРООН, індексу добробуту (Prosperity Index), рейтингу міст за якістю проживання в них (Mercer Human Resource Consulting). У 2012 р. спільно із Державним комітетом статистики було розроблено методику моніторингу регіонального людського розвитку України, яка містить три блоки індикаторів якості життя (оцінка реального стану життя людини та його якості; оцінка поточної ситуації як результату взаємодії держави й населення; суб'єктивна оцінка стану якості життя самим населенням) та чотири середовища (природне, соціальне, економічне та суспільно-політичне).

Розрахунки узагальнювального показника передбачають нормування та визначення ваг субпоказників [5, с. 12–28]. Цей підхід, як і попередній, має певні недоліки, зокрема, виникає питання розбиття показників безпеки на стимулюючі та дестимулюючі відповідно до того, як вони пов'язані з кількісною оцінкою якості аналізованої характеристики середовища. Вирішити цю проблему допоможе використання методу факторного аналізу, який надасть змогу здійснити класифікацію вимірюваних показників, а також з'ясувати характер взаємозв'язку всередині групи субпоказників.

У межах ціннісного підходу О. Омельченко запропонувала інтегровану методику оцінювання рівня та якості життя населення, в основу якої покладено ідею визначення каузального зв'язку між такими компонентами, як: довгострокові цінності (життя, здоров'я, родина, продовження роду, матеріальне благополуччя, соціальний захист, високий рівень культури тощо); поточні потреби (задоволення фізіологічних та екзистенційних потреб); природне середовище проживання (забрудненість атмосферного шару, водних ресурсів, лісовідновлення тощо); соціальна інфраструктура (показники діяльності закладів освіти, науки, ЗМІ, культури, мистецтва, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту тощо). Перевагою цього підходу є використання методу ентропії для оцінювання показників життєдіяльно-

сті динамічних соціально-економічних систем. О. Омельченко розглядає ентропію як міру невизначеності ситуації, оскільки вона не залежить від типу розподілу кількісних показників життєдіяльності системи. У разі якщо ентропія одного з показників зростає, збільшується його значущість. У такому разі об'єкти, які досягли високих числових значень за ознаками з великою ентропією, повинні мати більше інтегральне значення. Тим самим вирішується проблема класифікації показників життєдіяльності на стимулюючі та дестимулюючі, а також оцінювання динаміки зміни рангів протягом певного проміжку часу [20].

Застосування мотиваційної моделі ранжування потреб А. Маслоу [17], теорії розширення тематичного поля життєвих стандартів В. Латік [22] надає змогу звузити перелік субпоказників, що використовують для обчислення інтегрального об'єктивного показника під час проведення моніторингів у різні періоди розвитку конкретної держави, зважаючи на необхідний рівень задоволення потреб й інтересів: криза – споживання (можливість задоволення фізіологічних та екзистенційних потреб); початок післякризового етапу – споживання й соціальні послуги (показники діяльності закладів освіти, науки, ЗМІ, культури, мистецтва, охорони здоров'я, фізичної культури і спорту тощо); завершення післякризового етапу – споживання, соціальні послуги та особливі потреби (для соціально вразливих верств населення забезпечення соціального захисту); стабілізація – споживання, соціальні послуги, особливі потреби (для соціально вразливих), а також гідність (захист від катувань, нелюдського ставлення, дискримінації тощо); перспективний період – споживання, соціальні послуги, особливі потреби (для соціально вразливих), гідність та незалежність.

Отже, узагальнюючи все вищезазначене, зауважимо, що кількісне оцінювання інтегрального об'єктивного показника рівня безпеки життєдіяльності особистості доцільно здійснювати в межах системного підходу, використовуючи таку систему субпоказників, яка тісно пов'язана з розумінням особистості і як об'єкта, і як субєкта безпеки, а також характеризує тенденції й закономірності соціального розвитку, ефективність діяльності системи забезпечення безпеки життєдіяльності. З-поміж груп об'єктивних субпоказників варто зосередити увагу на таких основних з них, як: природогенні (екологічні характеристики стану навколишнього середовища – утворення та поведження з відходами, забруднення атмосферного повітря, використання й охорона водних ресурсів); техногенні (діяльність потенційно небезпечних радіоактивних, біологічних, гідродинамічних об'єктів і її наслідки – транспортні аварії, вибухи та пожежі, аварії на різних об'єктах, раптове руйнування споруд, надзвичайні ситуації природного характеру); соціогенні (економічні – доходи та умови життя, житло, зайнятість, безробіття; демографічні – народжуваність, смертність, захворюваність, очікувана тривалість життя, міграційний рух; соціальні – освіта, наука, охорона здоров'я, соціальний захист, культура, суспільна діяльність,

правосуддя, злочинність). Цей перелік субпоказників є необхідним і достатнім для вичерпної оцінки безпечності соціального буття на всіх вертикальних та горизонтальних рівнях його прояву. Проте не виключено, що він може бути доповнений або ж звужений, зважаючи на різні періоди розвитку конкретної держави.

Обчислення інтегрального об'єктивного показника передбачає лінійне нормування, що полягає в приведенні діапазону можливих значень ознак до деяких меж (від 0 до 1) для зниження розмірності множини кількісних ознак:

$$\text{для стимуляторів } X_s = \frac{x_i - x_{min}}{x_{max} - x_{min}},$$

$$\text{дестимуляторів } - X_d = \frac{x_{max} - x_i}{x_{max} - x_{min}},$$

де x_i – фактичне значення i -го субпоказника, x_{max} і x_{min} – відповідне мінімальне та максимальне значення i -го субпоказника.

Імовірність впливу i -го субпоказника на значення інтегрального об'єктивного показника визначається відношенням i -го субпоказника стимулятора/дестимулятора до загального числа можливих значень субпоказників:

$$P(A_{s_j}) = \frac{X_{s_j}}{\sum_{j=1}^n X_{s_j} + \sum_{k=1}^m X_{d_k}},$$

$$P(A_{d_k}) = \frac{X_{d_k}}{\sum_{j=1}^n X_{s_j} + \sum_{k=1}^m X_{d_k}}.$$

Ентропія виступає мірою розмаїття та організованості системи субпоказників, яка характеризує ступінь невизначеності їх впливу або ж детермінованості системи. Чим меншим є значення ентропії, тим більш детермінованою є система.

$$E_{jk} = \sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^m P_{jk} \log_2 P_{jk},$$

де P_{jk} – імовірність будь-якого можливого стану ($P(A_{s_j}), P(A_{d_k})$) складної системи.

Інтегральний об'єктивний показник рівня безпеки визначається як середнє арифметичне зважене впливу всіх субпоказників:

$$I_o = \frac{\sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^m E_{jk} X_{jk}}{\sum_{j=1}^n \sum_{k=1}^m E_{jk}}.$$

Об'єктивні показники вимагають визначення «кількості» небезпеки на основі наявних даних і розуміння всієї складності оцінюваних процесів, ситуацій та можливих наслідків. Проте не варто забувати про те, що будь-

яка небезпека, пов'язана із життям та здоров'ям людини, закономірно викликає в неї почуття страху, розгубленості, детермінує неадекватну поведінку. Емоційні реакції, що виникають унаслідок впливу розмаїття потенційних/явних загроз, можуть посилюватися/послаблюватися залежно від часу та інтенсивності їх впливу. У цьому сенсі варто розрізняти реакції людини на подразники різного характеру з різним терміном дії. Саме тому змістовно доповнити зазначений інтегральний об'єктивний показник рівня безпеки життєдіяльності може суб'єктивний показник, який надає змогу оцінити рівень організації процесів життєдіяльності з урахуванням соціально-психологічних особливостей окремої особистості, її світогляду, системи ціннісних орієнтацій, рівня ситуативного занепокоєння, усвідомлення рівня захищеності, безпеки функціонування та розвитку [12].

Серед суб'єктивних критеріїв оцінювання рівня безпеки життєдіяльності І. Кузнецов акцентує увагу на необхідності визначення таких з них, як: рівень поінформованості в питаннях безпеки; оцінка ефективності заходів, спрямованих за забезпечення населення від загроз і небезпек; оцінка діяльності державних інституцій, які несуть відповідальність за забезпечення безпеки життєдіяльності населення; вивчення досвіду взаємодії з ними; загальна оцінка відчуття захищеності в соціальному просторі [11]. Цей перелік доцільно доповнити таким показником, як оцінка рівня знань стандартних правил поведінки в екстремальних ситуаціях та наявність навичок реалізовувати дії щодо самозбереження [13].

Обчислення інтегрального суб'єктивного показника передбачає використання методу бальної оцінки (від мінімуму 0 да максимуму 1) для кожного із зазначених субпоказників. Зважаючи на те, що всі індикатори мають рівний пріоритет щодо безпеки життєдіяльності, далі здійснюється агрегування отриманих даних (сумування та обчислення середнього арифметичного значення):

$$I_S = \frac{\sum_{i=1}^n x_i}{n},$$

де I_S – інтегральний суб'єктивний показник рівня безпеки, x_i – фактичне значення i -го субпоказника, загальна кількість суб'єктивних субпоказників.

Авторське розуміння інтегрального показника рівня безпеки життєдіяльності об'єднує сукупність суб'єктивних/об'єктивних, кількісних/якісних індикаторів. Взаємозв'язок суб'єктивної та об'єктивної оцінок рівня безпеки життєдіяльності виявляється в прийнятті/неприйнятті небезпек, що є однією з компонент життєстійкості (адаптивна здатність повертатися до нормального стану) як особистості, суспільства, так і держави в цілому, поряд із залученістю й можливістю здійснення контролю у сфері управління безпекою життєдіяльності. Практичне застосування окресленого підходу надасть змогу уточнити причини загострення соціальних супе-

речностей у сфері безпеки, забезпечити подальший розвиток процесів безпечного функціонування та розвитку як особистості, соціальних груп, суспільства, так і держави в цілому.

Список використаної літератури

1. Айвазян С. А. Интегральные индикаторы качества жизни населения: их построение и использование в социально-экономическом управлении и межрегиональных сопоставлениях. Москва: ЦЭМИ РАН, 2000. 117 с.
2. Безъязычный В. Ф. Качество жизни: учеб. пособ. Рыбинск: РГАТА, 2004. 96 с.
3. Белай С. В. Дослідження механізмів моніторингу загроз національній безпеці України соціально-економічного характеру. *Університетські наукові записки*. 2013. № 4 (48). С. 481–488.
4. Бормотова Т. М., Бражников Д. А., Мазаев Ю. Н., Малолетко А. Н., Юдина Т. Н. Мониторинг общественного мнения населения об уровне безопасности личности: методика и организация исследования. *Социальная политика и социология*. 2016. Т. 15. № 6. С. 54–62.
5. Бушуев В. В., Голубев В. С., Коробейников А. А., Селюков Ю. Г. Человеческий капитал для социогуманитарного развития. Москва: ИАЦ Энергия, 2008. 96 с.
6. Лібанова Е. М., Гладун О. М., Лісогор Л. С. та ін. Вимірювання якості життя в Україні. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, Програма Розвитку ООН, Міністерство економічного розвитку і торгівлі України, 2013. 50 с.
7. Головаха Е. И., Панина Н. В. Интегральный индекс социального самочувствия (ИИСС): конструирование и применение социологического теста в массовых опросах. Київ: Ін-т социологии НАН Украины: Стилос, 1997. 63 с.
8. Дзюба І. В. Категорія рівня життя населення: сучасний підхід. *Статистика України*. 2004. № 1. С. 68–73.
9. Жерновой М. В. Проблемы обеспечения личной безопасности граждан в Приморском крае. *Ойкумена*. 2010. № 4. С. 142–147.
10. Згуровский М. З., Статюха Г. А., Джигерей И. Н. Оценивание устойчивого развития окружающей среды на субнациональном уровне в Украине. *Системні дослідження та інформаційні технології*. 2008. № 4. С. 7–20.
11. Зинченко Н. И. Социальное измерение безопасности России. *Социологические исследования*. 2007. № 2. С. 137–140.
12. Информационно-аналитический отчет о результатах социологического исследования «Мониторинг общественного мнения по вопросам обеспечения безопасности». Москва: НИИ Социологии, 2017. 55 с. URL: <https://www.mos.ru/upload/documents/files/3643/Securite.pdf> (дата звернення: 22.09.2019).
13. Калашнікова Л. В. Кількісно-якісні критерії аналізу рівня безпеки життєдіяльності особистості: поєднання статистичного та соціологічного підходів. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право*. 2016. № 1/2 (29/30). С. 45–51.
14. Калашнікова Л. В. Соціологічний моніторинг безпеки життєдіяльності особистості: проблеми теорії. *Український соціум*. 2017. № 1 (60). С. 49–59.
15. Качинський А. Б. Безпека, загрози і ризик: наукові концепції та математичні моделі: монографія. Київ: ІПНБ НАСБУ, 2004. 366 с.
16. Качинський А. Б. Індикатори національної безпеки: визначення та застосування їх граничних значень: монографія. Київ: НІСД, 2013. 104 с.
17. Ломакин В. В., Асадуллаев Р. Г., Кисиленко А. В. Методика оценки социальной безопасности с учетом техногенных факторов риска. *Научные ведомости Бел-*

городского государственного университета. Серия: Экономика. Информатика. 2016. № 2 (233). Вып. 37. С. 144–151.

18. Маслоу А. Мотивация и личность / пер. А. М. Татлыбаевой. Санкт-Петербург: Питер, 2007. 528 с.

19. Общая теория национальной безопасности: учебник / под общ. ред. А. А. Прохожева. 2-е изд. Москва: РАГС, 2005. 344 с.

20. Озерова О. Ю. Интегральный индекс качества жизни населения региона. *Вопросы территориального развития*. 2015. Вып. 1 (21). С. 3–10.

21. Омельченко О. Методологічні засади оцінювання рівня життя населення в регіонах України. *Проблеми економіка*. 2010. № 2. С. 81–90.

22. Рак Ю. П., Зачко О. Б. Методи аналізу та оцінки рівня безпеки життєдіяльності регіонів України в умовах реалізації проектів регіонального розвитку. *Управління проектами та розвиток виробництва*. Луганськ: СНУ ім. В. Даля, 2008. № 2 (26). С. 29–39.

23. Рівень життя населення України / НАН України. Ін-т демографії та соц. дослідж., держ. ком. статистики України; за ред. Л. М. Черенько. Київ: Консультант, 2006. 428 с.

24. Шевцова С. В., Ковальов Б. Л. Науково-методичні підходи до формування сталого способу життя. *Механізм регулювання економіки*. 2011. № 1. С. 230–234.

25. Шкарупа О. В. Моніторинг стану і динаміки природних і соціально-економічних систем / за заг. ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2005. С. 489–511.

Стаття надійшла до редакції 05.10.2019.

Калашникова Л. В. Методология и методика оценки интегрального показателя уровня безопасности жизнедеятельности личности: теоретические аспекты проблемы

В статье охарактеризованы подходы к определению уровня безопасности жизнедеятельности личности, в частности методика оценки уровня безопасности А. Прохожева. Предложено расширить возможности измерения объективных показателей средствами социологической науки в рамках национальных систем учета, а также оценить характер и особенности взаимодействия потребностей и интересов социальных систем за счет введения группы субъективных показателей. Авторское понимание интегрального показателя уровня безопасности объединяет совокупность объективных и субъективных показателей.

Ключевые слова: методология, методика, уровень безопасности жизнедеятельности, субъективные/объективные показатели, измерение.

Kalashnikova L. V. Methodology and Methods of Evaluation of the Integral Indicator of the Level of Safety of the Personality: Theoretical Aspects of the Problem

The article describes the operational approaches of diagnosing the level of security. In particular, attention is focused on the concept of thresholds (A. Kaczynski, S. Belay, etc.) and the theory of threat assessment of security (Y. Rak, A. Zachko, S. Ayvazyan, V. Bushuev, E. Golovakha, N. Panina, N. Zgurovsky, S. Shevtsova, B. Kovalev, A. Shkarupa, N. Zhernovoy, N. Zinchenko, V. Lomakin, P. Asadullaev, A. Kisilenko).

Analyzed the technique of security assessment A. Prokaiev, which aimed to determine the vital interests of personality, society, state, as well as potential and obvious threats to their satisfaction. A parametric system of indicators is insufficient, allows you to record only the actual state of objects, also its author are not taken into account short-, medium- and long-term development of the situation. To solve the first problem it was proposed to determine the possibility of measuring objective indicators means of social science in the

framework of the national accounting systems. In particular, attention is focused on such of them as: natural (environmental characteristics environmental – accumulation and waste management, air pollution, the use and protection of water resources), technological (activity potentially hazardous radioactive, biological, hydrodynamic objects and its impact on traffic accidents, explosions and fires, accidents at various sites, the sudden demolition of structures, emergency situations of natural character), social (economic income and living conditions, housing, employment, unemployment, demographic – fertility, mortality, morbidity, life expectancy, migration processes, social – education, science, health, social protection, culture, social action, justice, crime). The above list of indicators is necessary and sufficient for comprehensive safety assessments of social life on all vertical and horizontal levels of its manifestation. But for the second – asked to assess the nature and interaction of the needs and interests of individuals, society and the state by introducing a group of subjective indicators (the level of awareness of safety issues; evaluation of the effectiveness of measures aimed at ensuring public safety from threats and dangers; the activities of the state institutions that are responsible for the security of life of the population; a study of the experience of interacting with them; general assessment of sense of security in the social space; assessment of the level of knowledge of the standard rules of behavior in extreme situations; availability of skills to implement actions for self-preservation).

The author's understanding of the integral indicator of the level of safety brings together a set of subjective/objective, quantitative/qualitative indicators, the relationship that is manifested in the acceptance/non-acceptance of the dangers. The practical application of this approach will clarify the reasons for the aggravation of social contradictions in the sphere of security, to ensure the further development of safe functioning and development as individuals, social groups, society and the state as a whole.

Key words: *methodology, methods, level of safety, subjective/objective indicators, measurement.*